

Сергеј ЦВЕТКОВСКИ

УДК: 341.79:341–233

МОРАЛНИ И ПОЛИТИЧКИ ДИМЕНЗИИ НА ХУМАНИТАРНИТЕ ИНТЕРВЕНЦИИ

Кратка содржина

Втората половина од минатиот век беше период во кој беа иницирани последици за политичките, моралните и инструменталните аспекти на хуманитарните интервенции. Период обележан со нов тип на војување како што се асиметричните војни и внатрешно-државни конфликти кои потекнуваат од политика на идентитетот познати уште и како војна од трет вид во која цивилната популација станува главна цел и жртва. Ова во почетокот на 90-тите години пред меѓународната заедница ќе постави нови предизвици. Што треба меѓународната заедница да стори доколку Советот за безбедност не може да се согласи да преземе акција за да се соочи со геноцид масовно и систематско кршење на човекови права?! Неуспесите на Советот за безбедност за справување со хуманитарна катастрофа се припишуваат на развојот на ескалацијата, на неподготвеноста на Големите мировници да поднесуваат жртви, на слабите безбедносни регионални организации и нивните способности и недостатокот на консензус за опсегот на суверенитет и за воената интервенција. Главните натпреварувачки правци за клучните димензии на хуманитарната интервенција се засноваат околу: Статусот на Советот за безбедност на ОН, односот помеѓу големите сили, ефектите на хуманитарната интервенција врз слабите меѓуетнички држави и регионално спроведување на универзалните принципи.

Клучни зборови: ОН, ВНАТРЕШНО-ДРЖАВНИ ВОЈНИ, ХУМАНИТАРНИ КАТАСТРОФИ, ХУМАНИТАРНА ИНТЕРВЕНЦИЈА.

Вовед

Хуманитарната интервенција е сфатена како коерзивна акција од страна на држави кои применуваат употреба на вооружена сила во друга држава без согласност од владата на земјата во која се интервенира, со или без одобрение на Советот за безбедност на Обединетите Нации, со цел да се запре брутално и масовно кршење на човековите права или на меѓународниот хуманитарен закон. „Таа е интервенција во внатрешните работи на одредена држава со цел заштита на безбедноста и на благосостојбата на нејзините граѓани. Хуманитарната интервенција не претставува агресија против друга држава, или, пак, со хуманитарната интервенција не се

анектира некој нејзин дел. Оваа интервенција е дозволена со член 2 став 4 од Повелбата на Обединетите Нации, и тоа во случај ако способноста за принуда на Советот за безбедност е обезвреднета со вето од страна на некоја од големите сили. ¹ Од легална гледна точка, Повелбата на ОН во 1945 исцртува јасна линија во врска со долгата дискусија за употреба ба сила и последователно за прашањето на хуманитарната интервенција. Основното правило на меѓународното право за забраната за закана или употреба на сила во меѓународните односи е поставено во Член 2(4) од Повелбата на ОН: „Сите членки во нивните меѓународни релации ќе се воздржуваат од закана за употреба или употреба на сила против територијалниот интегритет или политичката независност на било која држава, или на било кој друг начин во несогласност со Целите на Обединетите Нации.“ Во самиот корен на загриженоста за легалноста на хуманитарните интервенции е прашањето како да се избалансира на најконструктивен начин заладените односи помеѓу а) нормата за неинтервенирање и соодветно неупотребата на сила и б) меѓународната превенција на масовно и систематско кршење на човековите права.² Оттука и потребата да се расветлат извесни морални и политички аспекти поврзани со хуманитарните интервенции. Шаблонот за тоа е следниов: Прво, ќе биде истражувана потребата за *побарување* за хуманитарна интервенција, која што произлегува од одредена состојба и начин на војување кој често резултира со геноцид и масивно кршење на човекови права. На дилемите за хуманитарната интервенција не може да им се пристапи без да се земе во предвид карактерот на новите држави и новиот начин на војување. Второ, треба да се изанализираат и факторите кои влијаат на одговорот на меѓународната заедница со хуманитарна интервенција. Фокусот ќе биде ставен на политичката, моралната и инструменталната мотивација за и на пречките на хуманитарната интервенција во и по Студената војна. Трето, во контекстот на Пост-Студена војна мора да се земат предвид моралните и политички дилеми кои се вклучени при одлуката дали да се спроведе хуманитарната интервенција. Ваквите дилеми изникнуваат од сложениот баланс помеѓу редот и правдата на домашно ниво во повеќето нови држави како и на меѓународно ниво помеѓу државите.

1. Предизвик- Ослабени држави и војни од трет вид

Во втората половина на минатиот век се одиграа два главни настани со значајни последици за политичките, моралните и инструменталните аспекти на хуманитарните интервенции. Тоа се процесите на деколонизација за време на 1950-ти и 1960-ти и распадот на Југославија и Советскиот сојуз во раните 1990-ти, кои резултираа со новоформирани држави во меѓународен контекст кој значително

¹ Митревска, М. 2010, *Превентивна дипломатија и мировни операции*, Филозофски факултет-Скопје, Скопје, 160.

² Види го член 42 кој го овластува Советот за безбедност на ОН за употреба на сила за да го зачуваат или вратат меѓународниот мир и безбедност.

се разликува од претходните периоди. Многу од ваквите држави беа слаби -не во воена смисла туку- во смисла на меѓународен легитимитет, ефикасност и стабилност. Паралелно со ова ние бевме и сведоци на нов тип на војување како граѓанските војни и асиметричните војни. Во таа смисла традиционалниот концепт на Клаузевиц за војната како организирана борба помеѓу воени сили на две или повеќе суверени држави, значително се одвои од карактеристиките на повеќето оружени конфликти по втората светска војна од кои 75% беа внатрешно државни војни.³

Во голема мера, создавањето на нови и слаби држави и промената во севкупниот шаблон на војување се поврзани феномени, ако ништо повеќе тогаш токму поради тоа што мноштвото од оружените конфликти се одиграа во тие држави. Најчесто непосредната причина за внатрешно-државни конфликти беше прашањето за државност и релацијата на новите држави со нивните нации конституенти, етнички групи и религиозни заедници. Како појаснување може да се употребат два фактори.

Прво, кога меѓународната заедница го одобрила признавањето на поранешните колонијални единки, традиционалното побарување за ефективна власт на територијата играло само минорна улога. Во одредени случаи владата на новата држава дури и немала физичка контрола врз нејзината територија. Во претходните периоди, процедурата била да се признае новата држава врз основа на фактичката контрола врз територијата. Од таа причина сецесионистите биле евентуално признавани доколку тие имале постојана контрола врз одредена територија. Во 19-ти и почетокот на 20-ти век, не-Европските држави биле дополнително биле соочени со т.н. *стандард на цивилизација*, критериум кој значел дека државите, со цел да бидат признаени мора да презентираат ефективен Европски стил на владеење. По 1945 год. ваквата процедура станала морално и политички невозможна, па со самото тоа што некоја колонија ќе се отргнела од колонијалната власт, новата владеачка елита ќе била признаена во рамките на колонијалните граници, независно од степенот на контрола врз територијата. Згора на тоа, желбата на меѓународната заедница да не ги менува границите на колонијалните територии кога нуди меѓународно признание резултирало со создавање на нови суверени држави кои содржат одделни нации, етнички групи и религиозни заедници кои не секогаш ја прифаќаат легитимноста на територијалниот *статус кво* и авторитетот на режимот. И покрај различните меѓународни околности истиот овој шаблон-до извесен степен- исто така го карактеризираше признавањето од меѓународната заедница на националните републики од поранешна Југославија и Советскиот Сојуз по Студената војна.

Второ, особено по Студената војна, опсегот на суверенитет беше значително намален благодарейќи на меѓународните норми и побарувања за демократија, човекови права и малцински права. Па така, слободата на владите да прават што сакаат зад штитот на суверенитет беше доведена во прашање. Особено во Европа, ова го смали степенот до кој владеачите употребуваат сила за да го зацврстат

³ Kalevi, J. Holsti, 1996, *The State, War, and the State of War*, Cambridge University Press, Cambridge, 21.

политичкиот ред на нивната територија без извесна форма на меѓународна реакција. Во исто време, пропаднатите држави во кои политичкиот и социјалниот ред доживеал колапс не можеа да исчезнат како правни ентитети поради нерасположението на меѓународната заедница да прифати територијално освојување и формална хиерархија како старателство и протекторати.

Иако повеќето од државите створени по 1945 успеаа да развијат политички структури кои можат да се опишат како демократски, овие држави, во одредени случаи беа окарактеризирани со ниско ниво на социо-политичка кохезија и легитимитет и слаби владини структури. За одредени држави, слабоста е продукт на ништо повеќе отколку на експлоатација, корупција на високо ниво и клептоманско владеење на грабливи водачи со мал или никаков интерес за маките на населението на нивната територија. Во други случаи, слабоста произлегува од ситуација во која значителни делови од популацијата не се во согласност со лојалноста на власта и не го прифаќаат легитимитетот на политичкиот центар и на територијалниот статус кво. Ова може да произлезе од различни извори, помеѓу кои се проширената доминација на една национална, етничка или религиозна група врз друга, несоодветна алокација на ресурси и принудна асимилација. Ваквите практики често произлегуваа од напорите на пост-колонијалните и пост-комунистичките политички елити да ја зајакнат нивната моќ со играњето на националистичките или религиозните карти.

Во овој контекст, обидите дури и од владите со најдобра намера да ја зајакнат социополитичката кохезија и домашниот легитимитет преку демократија, човекови права и политичка автономија за малцинските групи беа конфронтирани со длабоки проблеми. Доколку поголем дел од популацијата се отворено во поддршка на политичките или воените активности насочени кон поткопување на режимот или територијалниот интегритет на државата, не само авторитарните владееачи туку исто така и добронамерните режими на слабите држави се често колебливи да воведат слободни и фер избори и политички права. Последователно, додека политичкиот легитимитет може да биде предуслов за долгорочна социо-политичка кохезија на слабите држави, најчесто е тешко да се дадат политички права за кратко време во отсуство на политички поредок сфатен како општо прифаќање на авторитетот на политичкиот центар и границите на државата. Во повеќето случаи не било можно справувањето со овој сложен балансирачки акт и како резултат се јавуваат оружените конфликти помеѓу владините и локалните центри на моќ и во најлош случај доаѓа до целосно рушење на политичкиот и социјалниот поредок. Ваквите внатрешно-државни конфликти кои потекнуваат од политика на идентитетот се познати уште и како *војни од трет вид*. Така, цивилната популација станува главна цел и жртва на внатрешно државните војни каде вооружениот персонал користи „изгладнување, колежи и различни цивилни и воени технологии за да ги прогони или убие цивилите вклучувајќи убиства за пример и осакатувања“.⁴

⁴ Meron, Theodor, 2000, „The Humanisation of Humanitarian Law“, *American Journal of international Law*, vol. 94, p. 276.

Комбинираните напори на зголемување на бројот на слабите држави кои претрпеле од меѓународните напори кои го почитуваат нивниот судски суверенитет дури и кога тие не ги спроведуваат задачите на државност и паралелната измена во природата на војувањето, пред меѓународната заедница поставија неколку предизвици.

Прво, сложениот балансирачки акт кој ги инволвира напорите на режимите на слабите држави за консолидација на политичкиот поредок со убедување или со сила го прави тежок за постигнување напредокот кон посилни држави. Па така, војните од трет вид и истовремените хуманитарни катастрофи најверојатно ќе останат како повторливи проблеми. Второ, врската помеѓу поредокот и правдата во слабите држави, особено во државите пред колапс е безгранично комплицирана. Особено во конфликтите поврзани со сецесионизам, е често невозможно да се најде хипотетичка точка на компромис помеѓу оние кои имаат намера да го зачуваат територијалниот интегритет на државата и оние кои тежнеат кон сецесија. Решението за кое страните во конфликт преговараат е тешко да се постигне при што и надворешната интервенција и посредување често се покажуваат како залудни. Трето, економските санкции имат ограничена вредност како средства на коерзивните влади и недржавни актери во апстинацијата од масовна злоупотреба на човековите права. Во недемократските држави, конвенционалната претпоставка дека цивилната мака води до политичка добивка, има мала применливост поради тоа што цивилната популација која го издржува товарот на санкциите има ограничена или никаква моќ за да влијае на политиката на владата. Во ситуација да пропаднатите држави се дизентигрираат во цивилна војна, сеопфатни или мудри санкции е тешко да се применат и често се без смисла зошто не постои влада која би била главната цел. Четврто, недостатокот на ефикасност на дипломатската медијација и економски санкции во војните од трет вид често ја прават воената интервенција неопходна доколку треба да се решат хуманитарните катастрофи. Сепак, недостатокот на јасна динстикција помеѓу борците и цивилите и борбата спроведувана од нерегуларни трупи без стриктна командна хиерархија ја прави воената интервенција дури и за исклучиво хуманитарни цели опасна и тешка за спроведување.

2. Хуманитарна интервенција за време на студената војна и по неа

Со воспоставување на Повелбата на ОН, одговорноста за одржување на меѓународниот мир и безбедност му беше доделена на Советот за безбедност. Повелбата на ОН и дополнителни конвенции ги поставуваат и фундаменталните цели на промовирање на универзалната заштита на човековите права, превенција на геноцид и заштита на цивилните лица во војна. Тука се поставува прашањето што треба меѓународната заедница да стори доколку Советот за безбедност не може да се согласи да преземе акција за да се соочи со геноцид масовно и систематско кршење на човекови права?! Дилеми кои произлегуваат од внатрешно-државните војни кои не биле предвидени од креаторите на Повелбата на ОН и системот за безбедност на

ОН. Стравот од нуклеарен Армагедон во студената војна беше предизвикал парализа на Советот за безбедност и со тоа малку место за хуманитарна интервенција.⁵ Како последица на високиот приоритет даден на глобално одржување на поредокот и оспорената природа на правдата, светот претрпел масовно кршење на човековите права и геноцид без било каква позначајна реакција од меѓународната заедница.

Хуманитарната интервенција преземена од меѓународната заедница стана политички повидлива по 1989 год. Крајот на Студената војна означуваше и пријателски релации помеѓу големите сили. Нормите за демократизација и заштита на индивидуалните права зајакнаа го добија статусот на универзални принципи кои владите мораат да ги почитуваат доколку сакаат да бидат достапни за развојна помош и поддршка од меѓународната заедница. Значајна црта на светската политика стана зголеменото меѓународно вклучување во вооружените конфликти и хуманитарни кризи. Меѓу другите индикатори тоа е и евидентно со големиот број на Резолуции на Советот за безбедност и распоредувањето на мировниците на ОН ширум светот. „До средината на 90-тите години, Меѓународниот комитет на Црвениот Крст оценил дека трошоците на човечките катастрофи-воглавно причинети од човекот, ја надмашуваа способноста на светот да одговори. Имаше 56 војни кои се водеа ширум светот; имаше најмалку 17 милиони бегалци и 26 милиони кои ги изгубиле нивните домови“⁶ Проценето е дека невооружената популација сочинува 90% во ваквите внатрешно државни конфликти⁷ кои резултираат со колапс на државните институции или кршење на редот и поредокот.

И покрај тоа што новите глобални можности допуштаа повеќе, ефективностa на Советот за безбедност на ОН во пресрет на систематското кршење на индивидуалните човекови права во војните од трет вид беше ограничена во неколку прилики. Така на пример, несогласувањето помеѓу постојаните членки на Советот за безбедност за прашањето за Косово го исклучи мандатот на ОН за интервенцијата на НАТО. Разликите во рамките на Советот отсликуваа недостаток на консензус во пошироката меѓународна заедница за тоа како да се постигне соодветен баланс помеѓу суверенитетот и човековите права. Неуспехот да се интервенира во ситуација на хуманитарни катастрофи, беше исто така поттикнат од општата несклоност на членките на Советот за безбедност да се нафатат со ангажмани кои делуваат нејасни и ризични со тоа што се продолжуваат во траење и во трошоци во смисла на човечки животи и пари со што е малку веројатно да се најде поличишка поддршка.⁸ Последователно, сите неуспеси на системот на ОН да се справи со хуманитарни катастрофи кои се случуваа во војните од трет вид имаа различни објаснувања кои

⁵ Уште повеќе ниту една од суперсилите, не била желна да го вознемирува глобалниот политички поредок со воена интервенција во сферата на влијание на друга страна без авторизација на ОН па дури во името на заштита на човековите права и превенција на геноцид.

⁶ Shawcross, Williams, 2000, *Deliver Us from Evil*. Simon and Schuster, New York, str 280.

⁷ Weiss, Thomas, 1999, *Military Civilian Interactions: Intervening in Humanitarian Crisis*. Rowman and Littlefield Publishers Inc. Lanham, Maryland, p. 1.

⁸ Ваквите размислувања на пр. провладуваа кога Советот за безбедност иницијално се двоумеше да делува во пресрет на пројавениот геноцид во Руанда.

потекнуваа поинаку отколку несогласувањата помеѓу постојаните членки на Советот за безбедност. Вообичаено се истакнуваат следниве објаснувања:

- a) **Развојот на ескалација.** Како што интервенциите во Сомалија, Руанда, Босна, Косово, Источен Тимор и др. покажаа, продолжената природа на војните од трет вид настојува да произведе ситуации во кои примената на инструменти како дипломатска медијација и чување на мир ескалира во операции за принуда кон мир. Извонредно тешко е да се зачува веродостојноста на ангажманот на меѓународната заедница во пристапот кон хуманитарните катастрофи бидејќи делумното интервенирање постигнува многу малку. Па согласно ваквата логика на ескалација, основниот избор е оној помеѓу целосно неинволвирање или сложена воена интервенција. Сепак, правецот за надворешната политика за неволна неинтервенција е тешко да се одржи во демократи кога некаде таму хуманитарната криза ја достигнала политичката агенда и поттикнала потреба да се стори нешто.
- b) **Недостаток на воља да се поднесуваат жртви.** Побарувањето за акција на воено засилување во хуманитарни итни случаи во неколку ситуации се беше судрило со општата неподготвеност на интервентните сили да го прифатат ризикот по животите на нивните војници. Проблем кој потекнува од постигнувањето на јавно прифаќање за национално распоредување во воени операции кои не се директно поврзани со традиционалното појмување на националната безбедност. Така, се јавува јасно барање жртвите на распоредените трупи да бидат минимални или по можност, нула.⁹ Накратко, државите кои ги издигнуваат хуманитарните вредности во исто време и од разбирливи причини се неволни да ги ризикуваат животите на нивните војници за одбрана на човековите права па дури и тогаш кога хуманитарните катастрофи се случуваат во географска близина.
- v) **Слаби регионални способности и безбедносни организации.** Додека грижата за дестабилизација исчезнува со далечината, географската близина на внатрешно-државните војни ја зголемува ранливоста на регионалните ефекти на прелевање. Од овие причини, полесно е за владите кои се географски блиску до одреден конфликт, да се ангажираат политички, финансиски и со жива сила за воени интервенции. Но, не сите региони поседуваат доволно способности и безбедносни организации со капацитет да спроведат големи операции за чување или наметнување на мир. Дури и во Европа регионалните безбедносни организации и политичките и воените способности се покажааа како неспособни да се справат со Балканските кризи без активно вклучување на САД на теренот. Згора на тоа, регионите се

⁹ Овој тренд стана евидентен кога САД ги повелкоа војниците од операцијата во Сомалија која беше под мандат на ОН, кога околностите се сменија и се зголеми воениот ризик. Неподготвеноста да се ризикува за хуманитарни вредности исто така придонесе на иницијалната неволност на неколку водечки НАТО сили да интервенираат во Косово со копнени трупи.

прилично неизедначени и кога станува збор за зрелоста на меѓудржавните релации. Во регионите окарактеризирани со слаби држави, војни од трет вид и недостаток на заеднички норми и вредности, високиот степен на взаемна недоверба и неизвесност ја лимитира веродостојноста на регионалните организации. Така, државите кои се најблиску до конфликтот можеби се и најмотивираните да интервенираат, но исто така и се премногу често инволвирани за да се очекува да ги спроведат своите задачи на прифатлив начин.

- г) **Недостаток на консензус за опсегот на суверенитет и за воена интервенција.** Западните влади со зголемена одлучност ја држат позицијата дека традиционалното појмување на суверенитет треба да се тргне настрана во случај на масовна злоупотреба на човекови права и геноцид. Правата на поединецот и групите го надвладуваат принципот на суверенитет. Иако ниту една од западните сили е настроена целосно да го напушти принципот на не-интервенција, сепак се држат до тоа дека актите на геноцид и флагрантно кршење на правата на поединецот никогаш нема да биде целосно внатрешна работа. Ваквиот став е нагласен со фактот дека владиното угнетување и цивилните војни често продуцираат меѓународни проблеми како резултат на масовниот наплив на бегалци. Кина и Русија пак од друга страна се осетливи по ваквото прашање благодарейќи на нивната грижа за сецесионистичките групи во рамките на нивните граници- и барем што се однесува на Кина-и општата ненаклонестост да се прифатат барањата за човекови права. Кај владите од Третиот Свет пак, постои широко распространет страв дека хуманитарната интервенција би можела да се употреби како оправдување за воени интервенции на големите сили во внатрешните работи на слабите држави. Ваквиот страв е поврзан со спомените од Колонијализмот но исто така го рефлектира и осетливиот внатрешен баланс во многу од земјите од Третиот свет со бројно етничко или религиозно малцинство кое често покажува незадоволство кон централната власт. Како дополна, селективната природа на хуманитарната интервенција, ги подигнува сомезите за вистинските мотиви на ваквите интервенции во земјите од третиот свет. Од овие причини, традиционалниот поим на суверенитет се смета за одбрана против динамиката на нееднаквиот свет.

3. Справување со ограничувањата на хуманитарните интервенции

Хуманитарните интервенции неизбежно вклучуваат морални, политички како и инструментални прашања. Прашања кои се провлекуваат долго низ историјата. Имено, дебатата за хуманитарната интервенција привлекува научно внимание уште од 17-ти век како што е прикажано во делата на Хуго Гроциус и

Алеберико Гентил.¹⁰ За жал, дури ни денес не е возможно да се изложи било каков главен или основен план за тоа како да се справиме со моралните и политичките дилеми на хуманитарната интервенција и нагласениот акт на балансирање помеѓу поредокот и првдата. Сепак, може да се изнесат неколку натпреварувачки правци за клучните димензии на хуманитарната интервенција.

1.1. Статусот на Советот за безбедност на ОН

За критичарите, хуманитарната интервенција без одобрение од Советот за безбедност е грешка која ги крши принципите на неинтервенција. Да се заобиколи Советот за безбедност за да се избегне вето е кршење на уставот на меѓународното општество. Правото на големите сили на вето е легално признание дека оружената интервенција од меѓународната заедница мора да почива на консензус на големите сили. Во спротивно, меѓународната интервенција го поткопува меѓународниот поредок. Загрозувањето на принципот кој ја регулира употребата на сила за други цели освен за самоодбрана би можел да продуцира поголема непредвидливост и на повисоко ниво тензии во меѓународните односи. Застапниците за хуманитарна интервенција спроведена без мандат на Советот за безбедност во екстремни случаи истакнуваат дека системот за безбедност на ОН е од мала вредност ако ја исклучува акцијата на масовно кршење на човековите права и геноцидот. Постојењето на автоматско и апсолутно спојување на хуманитарната интервенција за авторизацијата на Советот за безбедност би можело да се злоупотреби како од пресметливите престапници така и од членовите на Советот за безбедност и да води до парализа на безбедносниот систем на ОН. Ако некој престапник има сојузници во Советот за безбедност, тој може да очекува дека Советот нема да може да постигне договор за одлучна и навремена интервенција против против кршењето на нормата. Застапниците на оваа струја истакнуваат дека оние кои држат до тоа дека ОН ја имаат примарната одговорност за одржувањето на меѓународниот мир и стабилност и се противат на било која употреба на сила која не е одобрена од Советот за безбедност го прават тоа токму со цел да исклучат спроведувањето на човековите права за сметка на суверенитетот.

1.2. Односите помеѓу големите сили

Критичарите на хуманитарната интервенција без согласност од сите големи сили се повикуваат на тесно поврзаниот јазик на разумност и меѓународен поредок. Тие расправаат дека спроведувањето на хуманитарна интервенција против вољата на една или повеќе сили би претставувало коцкање со меѓународниот поредок, што е многу полошо отколку хуманитарна катастрофа на поединечна држава. Претпоставката позади ова размислување е дека поделбата на големите сили, или само и ризикот за поделба е најопасната замислива политика. Поуката од овој

---

¹⁰ Види повеќе во Meron, Theodor, 1991, "Common Rights of Mankind in Gentil, Grotius and Suarez", *American Journal of International Law*, vol. 85.

аргумент е дека е етичка одговорност да не се делат големите сили во антагонистички кланови ако истото може да се одбегне. Од друга страна, пропонентите пак, истакнуваат дека смирувањето на загриженоста на големите сили за намалениот досег на суверенитетот ќе го исклучи хуманитарниот закон и прогресивниот развој на човекови права, малцински права и ефикасно ќе го зачува принципот на суверенитет како штит зад кој владеачите ќе прават како им е по воља. Додека воената принуда на овие норми можеби не е возможна во рамките на јурисдикцијата на големите сили, тоа сепак не треба да ја исклучи хуманитарната интервенција онаму каде е политички можно земајќи ги инструменталните ограничувања во предвид. Неактивноста во ситуација на соочување со геноцид и масовно кршење на човекови права не само што ќе резултира со поголеми човечки страдања и неправди, туку исто така- долгорочно- ќе го еродира регионалниот и глобалниот поредок поради тоа што обесправените етнички и религиозни групи би можеле да преземат акција против авторитарните режими и поради тоа што цивилните војни се со особина да се прелеваат во меѓународни конфликти.

1.3. Ефектите на хуманитарната интервенција врз слабите мултиетнички држави

Тука критицизмот расправа дека воената интервенција во цивилни војни помеѓу обесправени малцинства и централни влади како и острата реторика за универзалната заштита на малцинствата вклучува ризик од измена на пресметките на лидерите на малцинските групи и го охрабрува воениот отпор против владината принуда. Според ваквиот став, ова би ги направило слабите држави со оттуѓени национални или регионални малцинства поранливи на воени сецесионистички движења. Ако исходот е дезинтеграција на кршливите политички поредоци во слабите држави, правдата за повеќемина најверојатно ќе изостане токму поради огромното човечко страдање во воените конфликти помеѓу владите и малцинствата. Оние што се за проинтервенција истакнуваат дека неактивноста при соочувањето со геноцид не само што е неправедно туку и најверојатно ќе охрабри принудни методи на слабите државни режими во справувањето со сепаратистичките групи и оттуѓените заедници. Ако исходот е поголемо обесправување и принуда против малцинствата било каде, ниту правда за мнозинството ниту долгорочен домашен и глобален поредок ќе биде постигнат. Напротив, со изострената реторика за универзалната заштита на правата на поединецот и групите и со спроведувањето на хуманитарните интервенции, иницијативите на режимите на слабите држави за надгледување на човековите права и барање на помирување со погодените делови од нивната популација би се зголемиле.

1.4. Регионално спроведување на универзалните принципи

Критиките на хуманитарните интервенции расправаат дека ниските регионални прагови во ситуација на флагрантно кршење на човекови права може да претставува вредна цел, неавторизираната воена примена на универзалните

принципи може да биде опасна. Тоа е поради опасноста дека таквите интервенции би го поткопале несовршениот, но сепак опстојчив, безбедносен систем создаден по Втората светска војна и би поставиле опасни преседани за идни интервенции без јасен критериум за тоа кој би можел да ги предизвика ваквите преседани и во кои околности. Употребата на воена сила од регионални безбедносни организации без мандат на ОН би сигнализирало нова ера во која моќни земји можат да постават услови за домашно однесување кои морат да бидат прифатени ако владите во нивниот регион сакаат да избегнат надворешно мешање. Спротивното, ставот на про-интервенција истакнува дека ако група на демократи во одреден регион може да се договори за спроведување на универзалниот принцип дека суверенитетот може да биде условен од демократијата и човековите права, тогаш таквата примена не мора да биде условена со мандат од ОН. Дури и ако инструменталните ограничувања и проблеми поврзани со ризикувањето на животите на воениот персонал во далечни области од светот би можеле да резултираат со нееднаква глобална примена на универзалните вредности и обвинување за двојни стандарди, би било морално и политички погрешно да се апстинира од хуманитарна интервенција онаму каде воената акција е возможна. Но ова не е и единственото, бидејќи изостанувањето на регионална акција при флагрантно кршење на човековите права би можело да го поткопа кредибилитетот на безбедносните организации во регионот.

Заклучок

Спротивставените ставови за и против хуманитарната интервенција отсликуваат различни претпоставки за поврзаноста помеѓу поредокот и правдата. Застапниците за хуманитарната интервенција нагласуваат дека правдата е предуслов за долорочен ред и поредок како на државно така и на меѓународно ниво. Противниците пак, држат до тоа дека редот и поредокот се предуслов за правда и дека хуманитарната интервенција- особено во отсуство на консензус помеѓу големите сили- би можела да го загрози редот и со тоа да ги поткопа предусловите за правда како на меѓународно ниво така и внатре во слабите држави. Ваквите различни пристапи произведуваат неодредени заклучоци за политичките и моралните димензии на хуманитарните интервенции. Релацијата помеѓу редот и правдата е прилично комплицирана и ја исклучува можноста за апсолутна и принципиелна етика која би била на цврста основа. Ваквата неодреденост делува ограничувачки за владите кои размислуваат за хуманитарните интервенции. Па, така изборот за одговор во секоја ситуација ќе зависи од конкретниот случај, од расположливите инструменти и од потребата да се балансира помеѓу поредокот и правдата на различни нивоа и во различни временски рамки. Можеби најмногу зависи од дефинираните национални интереси или уште повеќе од долгорочните ефекти на промената на меѓународното право и неговото опстојување.

Литература

- Митревска, М. 2010, *Превентивна дипломатија и мировни операции*, Филозофски факултет-Скопје, Скопје.
- Kalevi, J. Holsti, 1996, *The State, War, and the State of War*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Meron, Theodor, 1991, "Common Rights of Mankind in Gentil, Grotius and Suarez", *American Journal of International Law*.
- Meron, Theodor, 2000, „The Humanisation of Humanitarian Law“, *American Journal of international Law*, vol. 94.
- Shawcross, Williams, 2000, *Deliver Us from Evil*. Simon and Schuster, New York.
- Weiss, Thomas, 1999, *Military Civilian Interactions: Intervening in Humanitarian Crisis*. Rowman and Littlefield Publishers Inc. Lanham, Maryland.

Sergej CVETKOVSKI

MORAL AND POLITICAL SIZE OF HUMANITARIAN INTERVENTIONS

Summary

As can be seen, the competing discourses for and against humanitarian intervention reflect different assumptions about the relationship between order and justice. Proponents of humanitarian intervention emphasise that justice is a prerequisite for long term order on the state level as well as on the international level. Critics of humanitarian intervention maintain that order is a precondition for justice and that humanitarian intervention – especially in the absence of consensus among the great powers – might endanger order and thereby undermine the precondition for justice on both the international level and within weak states.

In sum, the different approaches to the relationship between order and justice produce indeterminate conclusions about the political and moral dilemmas involved in humanitarian intervention. The relationship between order and justice is immensely complicated and precludes any possibility of an absolute and principled ethic of intervention (or of non-intervention, for that matter) which stands on solid ground. This indeterminacy is likely to act as a constraint on governments contemplating humanitarian intervention.

What the most responsible choice would be in any particular situation will depend on the concrete circumstances of the case, on instrumental considerations, and on a complex balancing act between considerations of order and considerations of justice on different levels and over various time lines. In the last instance, it depends on definitions of national interest. Moreover, a significant part of the evaluations of a specific case relates to the questions whether an action would be lawful or not and what would be the long term effects of an act on the development of international law and its standing.

Key words: UN, INTRA-STATE WARS, HUMANITARIAN DISASTERS, HUMANITARIAN INTERVENTION